

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
POBOČKA V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
1963

BRNO 1964

Stationen sind /Předmostí, Moravany/, sie zeigten eine gänzlich selbständige "radiolaritokratische" Paläolithregion und die Provenienz des Radiolaritmaterials der ausserhalb des Vlára-Passes liegenden Stationen /Předmostí usw./. Auch wenn es sich bei der Bewertung der Arbeit über das Weiskarpatische Radiolaritpaläolithikum im Raume des Vlára-Passes anscheinend nur um regionale Fragen handelt, ist ihr Beitrag gewiss ein ganzmährischer und in einigen Hinsichten ein mitteleuropäischer; vor der definitiven Komplexverarbeitung des mährischen Paläolithikums wird es notwendig sein, auf ähnliche Weise auch andere Gebiete und Gruppen zu bearbeiten, wie z.B. das westmährische, das Drahaner - Paläolithikum usw.

- - -

Výzkum paleolitického sídliště Pavlov I.

Bohuslav Klíma

Tab. 1.

Výzkumné práce na mladopaleolitickém sídlišti u Pavlova pokračovaly v roce 1963 prošetřením poslední větší souvislé plochy kulturní vrstvy a třemi sondážemi v okrajovém areálu. V pořadí již desátá výkopová sezona byla zahájena počátkem května a trvala s menším počtem pracovníků než obvykle až do konce měsíce října. Kulturní vrstva nezasahovala však do větších hloubek a tak se rozsah plošného odkryvu nezmenšil /130 m²/. Postupovalo se obvyklou a osvědčenou již metodou rozdělení celého studovaného úseku do čtverců 2 x 2 metry s důsledným proplachováním celé kubatury kulturní vrstvy. Výkop navazoval jednak na prvé prozkoumané plochy z roku 1952 a 1954 a směrem západním na výkopy posledních let, uskutečněné na parcele vinice. Tím se v celkovém plánu spojily obě prokopané části v jedinou souvislou plochu, vymezující podstatnou část rozsahu sídliště.

Kulturní vrstva ležela v průměrné hloubce 50-100 cm, na některých místech vystupovala až do ornice, jinde se zase jen o něco více nořila hlouběji. Tato okolnost nebyla příznivá pro pozorování nálezových okolností ani pro zachování nálezů. Vysazování vinice, řada nor a jiné vlivy, dosahující do její úrovně s povrchu, jí značně rozrušily. Zejména kosti byly proto na valné části zkoumané plochy rozpadlé a zachovaly se lépe jen na místech více zahloubených. Zcela dle předpokladu se podařilo prošetřit zbytek sídlištního objektu, jehož část byla odkryta již v roce 1952. Do plochy výkopu zasahoval jen asi čtvrtinou svého obvodu, který zde provázely čtyři zuhelnatělé kůly, zapuštěné svisle do podloží v síle asi 5-7 cm. Vedle zřetelného zahloubení, mocnosti a bohatého obsahu kulturní vrstvy na nálezy nejrůznějších památek bylo velmi zajímavé jeho dno, zvláště různými úpravami a zvláště miskovitými jamkami. Opakovaně v několika úrovních nad sebou ležely zde popelovité horizonty a četnými uhlíky po dřevu a kamennými výrobky, které připomínaly snad zbahnělé a sešlapané podlahy. Kulturní vrstva sama byla jednolitá a jen na některých místech probíhala ve dvou, u okraje sídlištního objektu dokonce ve třech úrovních těsně nad sebou.

Stratigrafická pozorování se uplatnila hlavně ve výkopu B, který byl vlast-

ně jen nepatrným rozšířením nezahrnuté plochy, prozkoumané v předchozím roce a jejím prodloužením v podobě křídlové jednoduché sondy, ražené dále směrem k západu. Tak byl očištěn velký profil ve směru vrstevnice a tedy napříč provlhčené široké terenní rýhy, do níž se zde kulturní vrstva noří již jen s ojedinělými kostmi a nebo s jejich menšími skupinami. I tento profil znovu ukázal, že celá sníženina je zaplněna souvrstvím spraší, které umožnilo studovat složité procesy střídavé sedimentační a erosiční činnosti, při níž se uplatnily nejen periglaciální jevy, zejména soliflukce, ale i síla vody. V podstatě je celé souvrství členěno čtyřmi hlavními horizonty, podobně jako v oblasti stanice dolnověstonické. V úrovni nejnižšího z nich bylo možno sledovat dále pokračování erosivního výmolu se shluky měkkých silic a drobných siliců při jeho břehu. Celý profil byl očištěn již také se zřetelem k ohlášené návštěvě komise pro stratigrafii spraší, jež byla za předsednictví Prof. dr. J. Fínka ustanovena v r. 1961 na kongresu INQUA ve Varšavě. Při té příležitosti si prohlédlo 15 předních kvarterních geologů ze zahraničí nejen přístupné sprašové profily v oblasti Pavlovských kopců, ale i nálezy z paleolitické stanice u Pavlova v budově expedice ústavu, kde jednání komise pokračovalo přednesem několika referátů a diskusí. Druhou odbornou návštěvou tohoto druhu byla exkurse kvarterní sekce XIV sjezdu Společnosti pro mineralogii a geologii při ČSAV, který se konal v prvních dnech října v Brně. Až do této doby se za opakované konservace udržovaly některé kosti ve výkopu. I když výkop B dosáhl celkem 15 m², poskytl již jen velmi málo nálezů. Pro velmi chatrný stav většinou tlakem deformovaných kostí se nepodařilo ani nálezy tohoto druhu úspěšně vyzvednout.

Sondáže v okrajových oblastech sídliště směřovaly nejprve do vzdálenosti 14 m podél vinice po svahu směrem severním k řece. Prostým skrytím ornice /12 m²/ se zjistilo, že zde vystupuje slinité podloží, promísené vápencovou sutí a že tedy kulturní vrstva do těchto míst nezasahuje a patrně se zde ani nevyskytovala. Nepodařilo se jí totiž zachytit ani ve snížených místech nerovného terénu, kde by se byla mohla zachovat. Tím se získal i určitý obraz o úložných poměrech zemin pod čelem sesuté došky, na němž leží sídliště.

Další výkop C /5m²/ probíhal od kraje prozkoumané plochy v roce 1953 směrem východním ke korytu malého potůčku. Tento výkop byl úspěšnější než předchozí. Zachytil kulturní vrstvu až 10 cm mocnou i s obsahem kostí a kamenných výrobků, které se však dále od hranice staršího výkopu již vytrácely. Přesto však ukázal, že bude zapotřebí periferní pásma sídliště v těchto místech ještě prozkoumat.

Valná část paleontologických nálezů souvisela zřejmě s menší skládkou kostí, která doprovázela okraj sídlištního objektu již ve výkopu z r. 1952, kde obsahovala sedm vlčích koster. Ve zkoumaném areálu ležely další četné pozůstatky vlků, mezi nimi i tři téměř celé a jedna úplná kostra. V jihozápadním rohu výkopu byla pak odkryta menší skládka vlčích kostí, přináležející nejméně třem jedincům, a konečně na jiných místech ještě jiné skupiny kostí téhož zvířete, zvláště nohou a řady obratlů tak, jak spolu původně souvisely. V takovém pořádku ležely i kosti z nohy lva, čtyři mamutí žebra, části koster lišky, zajíce ad. Pozoruhodná byla orientace jednotlivých kostí mimo místa s hojnými památkami. Sledovaly podélnou osou ve směru vrstevnice zpravidla okraj sídliště a spíše jen vyjimečně se stáčely po svahu dolů.

Přes nepříznivé podmínky pro zachování nálezů se podařilo vyzvednout a okamžitou konservací zachránit opět řadu důležitých předmětů zejména z kostí, z parohů a z mamutoviny. Patří k nim zlomek sobího parohu se širokým otvorem, lžícovitě nástroje, šídla, velká zdobená ptačí kost, hroty a několik polotvarů z mamutoviny. Poměrně hojné byly i předměty ozdobného charakteru. Poprvé a hned v dvou dokonalých exemplářích se zachovaly zcela úplné čelenky, které jsme dosud nacházeli sice často, ale jen ve zlomcích. Z nich jedna je bohatě zdobená rytým ornamentem. Mezi modelovanými hrudkami pálené hlíny vyniká velmi dobře modelovaná hlavička medvěda. Také kamenná výroba byla opět značně početná /na 40.000 předmětů/ a dokumentovala rozsah osídlení i tam, kde se snad nemohly zachovat těsně pod ornici kosti. Nálezový protokol dosáhl přes 4000 pořadových čísel, jejichž velkou většinu tvoří přirozeně kamenné nástroje, soustředěné zpravidla vždy kolem ohnišť.

Ausgrabung der paläolithischen Siedlung Pavlov I. Im Jahre 1963 setzten die Ausgrabungsarbeiten auf der jungpaläolithischen Siedlung bei Pavlov mit der Untersuchung des letzten grösseren zusammenhängenden Areales fort, das die beiden bereits durchforschten Teile zu einer zusammenhängenden Fläche verband, die den wesentlichen Teil des Stationsausmasses vorstellt. Die Kulturschicht lag nur seicht unter der Oberfläche /50 - 100 cm/, manchmal reichte sie sogar bis zum Ackerboden und war daher ziemlich gestört. Die Fundumstände und die Tierknochen /hauptsächlich von Wölfen, die Gruppen bildeten und die auch fast vier ganze Skelette erbrachten/, waren nur an mehr eingetieften Stellen besser erhalten, insbesondere dann im Bereich des ersten Siedlungsobjektes, dessen wesentlicher Teil bereits im Jahre 1952 und 1954 abgedeckt worden ist. Im Areal des Objektes, das noch im Jahre 1963 zu untersuchen war, lagen in einigen Niveaus knapp übereinander aschige Horizonte mit zahlreichen Holzkohlestückchen und mit Steinwerkzeugen; diese Horizonte erweckten den Anschein von versumpften und abgetretenen Fussböden.

Die stratigraphischen Beobachtungen kamen hauptsächlich in der Grabung B zur Geltung; derart wurde nämlich die erweiterte Grabung aus dem Jahre 1962 mit einer Seitensonde in die durchfeuchtete breite Terrainrinne bezeichnet, in die am Westrand der Siedlung die Kulturschicht bereits nur mit vereinzelt Knochen oder ihren Gruppen reicht. Das Profil der Grabung zeigte, dass die Einsenkung mit Lösslagen ausgefüllt ist, die komplizierte Prozesse einer abwechselnden Sedimentations- und Erosionstätigkeit aufweisen, wobei sich nicht nur periglaziale Erscheinungen, hauptsächlich die Solifluktion, sondern auch die Kraft der Oberwässer geltend machten. Im Grunde ist die gesamte Schichtenfolge durch vier Haupthorizonte geteilt, ähnlich wie im Raum der Station bei Dolní Věstonice. Von den Sondagen in der Randzone der Station bewies nur die Grabung C, dass es notwendig sein wird, hier weitere kleinere Abdeckungen in Ostrichtung vorzunehmen. In Nordrichtung am Abhang zum Flusse kamen bereits keine Funde mehr vor.

Die Hauptgrabung gewährte wiederum bemerkenswerte Funde: das Bruchstück einer Rengeweihtange mit breiter Öffnung, eine Reihe vollendeter Stichel, löffelartige Geräte, Spitzen von Wurfwaffen, einige Halbfabrikate aus Mammutelfenbein u.w. Erstmals und dies gleich in zwei Exemplaren blieben hier komplette Stirnbänder aus Mammutelfenbein erhalten, die bisher zwar häufig, aber nur in Bruch-

stücken vorkamen. Unter den modellierten Klümpchen aus gebranntem Ton verdient ein gut durchgeführtes Bärenköpfchen unsere Aufmerksamkeit. Den wesentlichen Teil des Fundprotokolles /über 4.000 laufende Nummern/ füllte jedoch die zahlreiche Steinerzeugung aus /insgesamt 40.000 Steingegenstände/.

Grabung vor dem Eingang in die Pekárna Höhle.

Bohuslav Klíma

Taf. 2.

Die systematischen Ausgrabungsarbeiten im südlichen Teil des Mährischen Karstes wurden auch im Jahre 1963 fortgesetzt.

Die vor der Höhle Pekárna /Mokrá, Brno/ im dritten Jahrs stehende Grabung kleineren Ausmasses /3.5. - 16.6., 3 Arbeiter/ brachte 1963 eine hervorragende Entdeckung. Die abgedeckte Fläche schliesst bei der westlichen Felswand in der Nähe des Höhleneinganges an Sonde 2 /1962/ an. Dort wurden 1962 in der obersten Lössschichte Überreste einer verschleppten Feuerstelle, eine grössere Anzahl zersplitterter Knochen und Steinwerkzeuge freigelegt. 1963 konnte eine verhältnismässig kleine Fläche /15 m²/ gereinigt und bearbeitet werden. Sie wird von früheren Sondagen /1953 - 1962/, der Felswand und der Grabung Prof. K. Absolons im Höhleneingang begrenzt u. musste zuerst vom groben Schutt und mächtigen Gesteinsbrocken befreit werden. Soweit es möglich war, wurden die Felsblöcke zerschlagen und fortgeräumt, die grössten jedoch, die man nicht einmal sprengen konnte, musste auf bereits durchforschte Flächen verlagert werden. Ein beträchtlicher Teil der Ausgrabungsarbeiten bestand im Entfernen des Schuttes. Eine grössere Menge Gefässscherben aus verschiedenen vorgeschichtlichen Epochen und Tierknochen lagen in den bereits mehr lehmigen Schichten /die oberste grau, die unterste bräunlich/ unter dem groben Schutt. In der obersten Lössschichte setzte sich dann die verschleppte Feuerstelle fort /1962/. Sie wurde von Prom. hist. Sl. Vencel untersucht. In Richtung zum Höhleneingang geht die mit Asche vermischte Lehmschicht in eine gewellte Solifluktionslage aus rotgebrannter Erde über. Die Stratigraphie war also eindeutig. Auch das Liegende der schwachen Lössanwehung, mit Sand und kleinem Schotter durchgesetzt und ohne Funde, brachte keinerlei neue Erkenntnis.

Nur die mit Asche vermischte Lehmschicht ergab interessantes Fundmaterial. Beim Felsvorsprung, in der Nähe des Höhleneinganges, fand man Tierknochen, einige geschnitzte Rengeweihtangen und vereinzelte Artefakte /Magdalenien/ angehauft; darunter auch das Bruchstück einer Knochenspitze und eine 34,5 cm lange Pferderippe, auf der erst später, bei den Arbeiten im Laboratorium, geritzte Bilder festgestellt wurden. Die vordere Seite zeigt vier Pferde, drei Tiere sind vollständig, beim vierten fehlt der rückwärtige Körperteil. Das gut erkennbare Bild wurde durch scharfe, in der Regel kurze Einschnitte auf der glatten Fläche des Knochens ausgeführt. Die Körperkonturen sind zum Teil in doppelter Linienführung /besonders die Gliedmassen/, zum anderen Teil durch aneinander gereihte kleine senkrechte und schräge Striche gebildet. Auch die Mähne und das dicke Fell, das

P ř e h l e d v ý z k u m ů 1963.

- Vydává: Archeologický ústav ČSAV, pobočka v Brně,
Sady osvobození 19/23.
- Odpovědný redaktor: PhDr. et Dr. Sc. Josef Poulík.
- Redaktoři: PhDr. Jiří Říhovský a PhDr. Anna Medunová.
- Překlady: B. Tichý, C. Sc. a E. Tichá.
- Kresby: J. Jaša.
- Na titulní stránce: Rytina koně na koňském žeburu z jeskyně
Pekárny v Mor. Krasu.
- Vydáno jako rukopis - 400 kusů - neprodejné.